

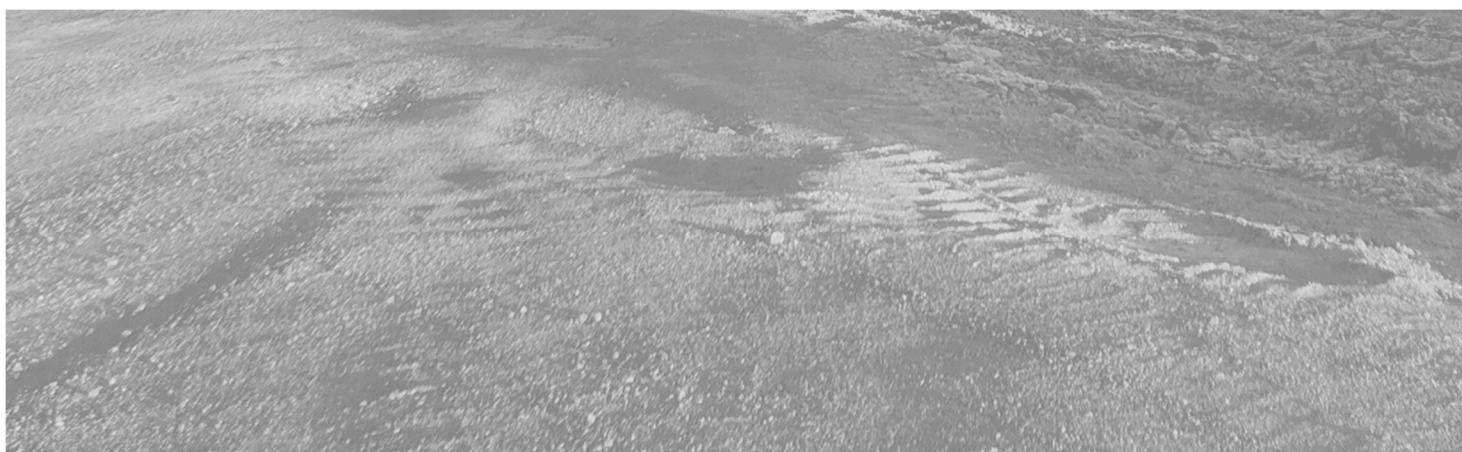
ÞÓRUSTADANÁMA

Deiliskipulag - Tillaga

16.11.2022

ÖLFUS

Samþykki

Deiliskipulag þetta, sem kynnt og auglýst hefur verið samkvæmt 40. og 41. gr. skipulagslaga nr. 123/2010, með síðari breytingum, var samþykkt af sveitarstjórn Ölfuss þann _____

f.h. Sveitarfélagsins Ölfus

Deiliskipulagstillagan var auglýst frá _____ með athugasemdafresti til _____

Auglýsing um gildistöku deiliskipulagsins var birt í B-deild Stjórnartíðinda þann _____

UPPLÝSINGAR

SKJALALYKILL	HÖFUNDUR
2243-006-001-DSK-V01	Brynja Rán Egilsdóttir, Hrönn Hafliðadóttir
	RÝNT
	Ásgeir Jónsson, Magnús Ólason, Sólveig Olga Sigurðardóttir

EFNISYFIRLIT

1.1	Markmið	5
1.2	Skipulagsgögn	5
2.1	Staðhættir	6
2.2	Jarðmyndanir	7
2.3	Náttúruvá	7
3.1	Landsskipulagsstefna 2015-2026	8
3.2	Aðalskipulag Ölfus 2020-2036	8
3.3	Verndarsvæði og minjar	10
4.1	Sérskilmálar	11
4.1.1	Byggingarreitir	11
4.1.2	Efnistaka	11
4.1.3	Aðkoma / vinnuvegir	12
4.1.4	Ásýnd og frágangur	12
4.2	Almennir skilmálar	12
4.2.1	Hönnun mannvirkja og uppdrættir	12
4.2.2	Veitur	12
4.2.3	Sorp og úrgangur	13
4.2.4	Skilti og lýsing	13
4.2.5	Mengunarvarnir	13
5.1	Umhverfismat framkvæmdar	14
5.2	Umhverfismat deiliskipulags	15
5.2.1	Vægi umhverfisáhrifa	15
5.2.2	Umhverfispættir, matsspurningar og viðmið	15
5.3	Mat á umhverfisáhrifum deiliskipulags	16
6.1	Samráð og kynning	18
6.2	Umsagnaraðilar deiliskipulagstillögu	18
6.3	Skipulagsferli	18

1 INNGANGUR

Deiliskipulag þetta nær til vinnslusvæðis Fossvéla ehf í landi Kjarrs (L226593) í Ingólfsfjalli í Ölfusi, nefnt Þórustaðanáma. Svæðið er skilgreint sem efnistökusvæðið E5 í Aðalskipulagi Ölfus 2020-2036 og er staðsett í sunnanverðu Ingólfsfjalli á milli Selfoss og Hveragerðis. Svæðið sem skipulagið tekur til nær yfir 57 ha svæði sem hefur nú þegar verið raskað verulega vegna efnistöku, að frátöldu malarsvæði efst á fjallinu.

Skv. skipulagslögum nr. 123/2010 skal gera deiliskipulag fyrir efnistökusvæði eða reiti innan sveitarfélags þar sem framkvæmdir eru fyrirhugaðar. Deiliskipulagið felur í sér skilgreiningu á hámarksefnistökmagni skv. heimildum aðalskipulags, stækkun efnistökusvæðis og skilgreiningu iðnaðarsvæðis við námuna. Heildarstærð efnistökusvæðis verður um 40,2 ha og heildarefnistaka til ársins 2050 um 27,5 milljónir m³. Efnistaka sem þessi, yfir 500.000 m³ og/eða yfir 25 ha svæði er matsskyld í samræmi við lög um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021. Matsskýrsla er dagsett 19. Ágúst 2020 og álit Skipulagsstofnunar 22. Des. 2020.

Ekki er í gildi deiliskipulag fyrir skipulagssvæðið.

1.1 Markmið

Með efnavinnslu í Þórustaðanámu er verið að mæta þörfum fyrir malarefni í Ölfusi og nágrenni. Markmið deiliskipulagsins eru eftirfarandi:

- Setja ramma utan um starfsemi á svæðinu.
- Skilgreina uppbyggingu og stækkunaráform til framtíðar.
- Setja ákvæði um viðhald svæðis og frágang að lokinni efnistöku.
- Greina frá áhrifum á umhverfi af vinnslusvæði Þórustaðanámu.

Allar framkvæmdir innan skipulagssvæðisins skulu vera í samræmi við samþykkt deiliskipulag.

1.2 Skipulagsgögn

Skipulagsuppdráttur er unninn á kortagrunni sveitarfélagsins. Deiliskipulagsgögn eru unnin í hnitakerfinu ISN93. Skipulagsgögn eru eftirfarandi:

- Deiliskipulagsuppdráttur í mkv. 1:5000.
- Skýringaruppdráttur í mkv. 1:15000
- Greinargerð þessi með skipulags- og byggingarskilmálum ásamt umhverfismatsskýrslu.

2 FORSENDUR

Efnisvinnsla úr Þórustaðanámu hefur staðið yfir síðan árið 1957 og hefur þjónað vel sem slík þar sem staðsetning námunnar þykir heppileg fyrir helstu þéttbýliskjarna Suðurlands og í einhverjum tilfellum fyrir höfuðborgarsvæðið. Á undanförunum árum hefur mikil uppbygging átt sér stað í nágrenni námunnar vegna fjölgun íbúa, styrkingu atvinnulífsins og ört vaxandi ferðaþjónustu á Suðurlandi.

Framkvæmdaraðili gerir ráð fyrir aukinni eftirspurn eftir efni úr náminu vegna áframhaldandi uppbyggingu á húsnaði á svæðinu og vegna samgöngu úrbóta sem fyrirhugaðar eru í nánari framtíð (m.a. tvöföldun Suðurlandsvegur og lagning nýrrar brúar yfir Ölfusá) .

Mikil þörf er á áframhaldandi starfsemi Þórustaðanámu til að viðhalda uppbyggingu og tryggja farsæla byggðarþróun til framtíðar. Fyrirhuguð efnistaka á svæðinu er um 27,5 milljónir m³ af malarefni sem áætlað er að muni duga a.m.k til næstu 30 ára, ef miðað er við efnisnotkun síðastliðinna ára. Þórustaðanáma hefur burði til að þjónusta samfélaginu í kring sem efnistökusvæði næstu áratugi.

2.1 Staðhættir

Fyrirhugað efnistökusvæði er í sunnanverðu Ingólfsfjalli í Ölfusi, um 4 km vestan við Selfoss og um 8 km austan við Hveragerði. Aðkoma að námunni er frá þjóðvegi 1 rétt austan við Kögunarhól. Um er að ræða áframhaldandi efnistöku innan þess svæðis sem nýtt hefur verið síðustu áratugi. Skipulagssvæðið er í landi Kjarrs (L226593) í Ölfusi og samkvæmt aðalskipulagi er svæðið skilgreint sem efnistökusvæði (E5), sem malar- og bólstrabergsnáma. Núverandi stærð námunnar er um 38 ha.

Ingólfsfjall er áberandi fjall þar sem það gnæfir yfir flatlendinu sunnan við fjallið og sker sig frá fjalllendinu í Grafningi í norðri og vestri þar sem það skagar lengra til suðurs út á flatlendið. Brattar hlíðar fjallsins til suðurs, vesturs og austurs skapa skörp skil á milli fjalllendisins og láglendisins sem umlykur það. Þórustaðanáma er sýnileg víða að frá svæðum sunnan námunnar. Áhrif á landslag gætir nú þegar, þar sem efnistaka hefur verið á svæðinu síðustu áratugi. Einnig hafa verið gerðar slóðir og vegir um svæðið og háspennulína liggur fram hjá námunni.

Núverandi efnistöku- og vinnslusvæði Þórustaðanámu er utan vatnsverndarsvæða en grannsvæði vatnsverndar í Ingólfsfjalli er bæði austan og vestan við námuna. Fyrirhuguð stækkun á efnistökusvæðinu til norðurs mun teygja sig inn á fjarsvæði vatnsverndar uppi á Ingólfsfjalli og alls verða tæplega 20 ha efnistökusvæðisins innan fjarsvæðisins. Þessi stækkun á efnistökusvæðinu er öll innan þess vatnasviðs sem er með rennsli til Þórustaðanámu. Heildar efnistökusvæðið í Þórustaðanámu nær frá rótum Ingólfsfjalls og upp eftir fjallshlíðinni, ásamt hluta svæðis ofan á fjallinu.

Framkvæmdasvæðið er ekki metið mikilvægt búsvæði fugla eða annarra dýra. Á lítt grónum svæðum í fjallsrótum gæti orpið kría, sandlóa og tjaldur. Í lúpínusvæðum er helst að vænta hrossagauks, skógarþrasta og þúfutittlings. Í grónu landi gætu lóa, spói og stelkur átt sér búsvæði.

Aðkoma að skipulagssvæðinu er frá Suðurlandsvegi (1) um núverandi veg að vinnslusvæði.

2.2 Jarðmyndanir

Neðri hluti Ingólfsfjalls er móberg frá fyrri skeiðum ísaldar, þ.e. eldri en 0,8 milljón ára. Ofan á móberginu er yngri grágrýtishetta. Móbergslögin hafa myndast undir jökli en basaltið rann á hlýskeiðum þegar íslaust var. Efsti hluti Ingólfsfjalls er stapi. Neðri hluti stapanes er móberg og kubbaberg, myndað við gos undir jökli. Efri hlutinn er úr grágrýtishraunum. Þessar jarðmyndanir eru taldar vera 400-500 þúsund ára gamlar. Milli efri og neðri hluta fjallsins er mislægi og fremur þunnt jökulbergslag. Þegar ísöld lauk fyrir 10 þúsund árum náði sjór að hlíðum Ingólfsfjalls. Þegar landið var laust við jökulfargið reis það smám saman og skriður mynduðust í bröttum hlíðum fjallsins. Láglandi Ölfuss og Flóa reis úr sjó og huldust hraunum og setlögum og eru hæstu fjörumörk í Ingólfsfjalli talin vera í um 60 metra hæð yfir sjó.

Í Þórustaðanámu sést þversnið í þeirri jarðlagasýrpu sem lýst er hér að ofan. Efnið sem tekið hefur verið undanfarna áratugi er að langmestu leyti úr skriðunni sem liggur utan í hlíðinni. Náman sem nú er verið að vinna efst á fjallinu er í grágrýtislaginu efst í stapanum.

2.3 Náttúruvá

Hluti svæðisins er undir náttúruvá en sú vá er skilgreind í aðalskipulag meðfram allri suðurhlíð Ingólfsfjalls. Ávallt er hættu á grjóthruni úr fjallinu innan efnistökusvæðis og einnig austan þess og austan við skipulagssvæðis, þar sem oft er gengið á Ingólfsfjall. Í skipulagsáætlununum skal gera grein fyrir þessari hættu, bæði vegna starfsmanna innan svæðis og svo mögulegri hættu fyrir almenning.

3 TENGLI VIÐ AÐRAR ÁÆTLANIR

3.1 Landsskipulagsstefna 2015-2026

Landsskipulagsstefna er unnin á grundvelli skipulagslaga nr. 123/2010. Samkvæmt 4. mgr. 10. gr. sömu laga skulu sveitarfélög taka mið af landsskipulagsstefnu við gerð skipulagsáætlana eða breytinga á þeim.

Í landsskipulagsstefnu er stefna um að stuðlað verði að sjálfbærni með áherslu á gæði í hinu byggða umhverfi og markvissu og samþættu skipulagi byggðar og samgangna. Eftirfarandi kemur m.a. fram í stefnunni og var horft til þess við gerð deiliskipulags.

Í kafla 2.2.2 um Náttúru, menningararf og heilnæmt umhverfi segir:

„Við skipulagsgerð sveitarfélaga verði leitast við að varðveita náttúru- og menningargæði sem hafa staðbundið, eða víðtækara, gildi út frá sögu, náttúrufari eða menningu. Það getur m.a. falist í stefnu um vistheimt eða verndun og eflingu gróðurs og jarðvegs. Jafnframt verði gætt að álagi á vatn og vatnsvernd. Landslagsgreining og vistgerðaflokkun ásamt áætlunum um uppgræðslu lands og vatnaáætlun verði lögð til grundvallar skipulagsákvörðunum.“

Samræmi deiliskipulagstillögu við landsskipulagsstefnu

Deiliskipulags tillagan samræmist Landsskipulagsstefnu, sérstakleg er hugað að því að tryggja vatnsgæði þar sem svæðið er á fjarsvæði vatnsverndar. Svæðið sem deiliskipulagið nær til er nánast allt þegar raskað. Með því að halda áfram efnistöku á svæðinu má mögulega koma í veg fyrir að nýjar námur verði teknar í notkun með tilheyrandi raski. Einnig er áhersla lögð á vandaðan frágang svæðis og uppgræðslu lands að efnistöku lokinni.

3.2 Aðalskipulag Ölfus 2020-2036

Deiliskipulagið er unnið á grundvelli gildandi aðalskipulags sveitarfélagsins Ölfuss 2020-2036 og er fyrirhugað efnistökusvæði Þórustaðanámu skilgreint sem E5 í aðalskipulagi. Fram kemur í almennum skilmálum um námur að við veitingu framkvæmdaleyfis verði sett skilyrði um skipulega nýtingu, góða umgengni og frágang að vinnslu lokinni. Þær námur sem eru skilgreindar í aðalskipulaginu eru til mismunandi nota og uppfylla fyrirhugaðar þarfir á skipulagstímanum.

NR.	HEITI	LÝSING SVÆÐIS OG SKILMÁLAR	STÆR Ð HA	MAGN M ³ 2020-2036
E5	Þórastaðanáma	Malar- og bólstrabergsnáma í Ingólfsfjalli. Skv. umhverfismati frá 2019 er áætlað heildarmagn efnistöku um 27,5 milljónir m ³ til ársins 2050. Gæta þarf sérstaklega nálægð við vatnsöflunarsvæði fyrir vatnsból Árborgar. Nýlega var unnið umhverfismat fyrir námuna og deiliskipulag er í vinnslu. Áætluð efnistaka á ári er um 940.000 m ³ .	57	15.000.000

Markmið aðalskipulags varðandi efnistökusvæði eru eftirfarandi:

- *Lögð er áhersla á nægt framboð efnistökusvæða.*
- *Efnistökusvæði verði fá en tiltölulega stór.*
- *Efnistaka fer ekki fram á svæðum sem hafa sérstakt verndargildi, s.s. friðlýstum svæðum, svæðum á náttúruminjaskrá, í ám og vötnum og hverfisverndarsvæðum.*

Heilbrigðiseftirlit Suðurlands veitir starfsleyfi fyrir vinnslu jarðefna, sbr. reglugerð nr. 785/1999, m.s.br., um starfsleyfi fyrir atvinnurekstur sem getur haft í för með sér mengun.

Samræmi deiliskipulagstillögu við aðalskipulag

Deiliskipulagið er í samræmi við markmið og stefnu aðalskipulags. Verið er að stækka núverandi námu, breyta afmörkun hennar og ekki er verið að ganga á vernduð svæði, að undanskildu fjarsvæðis vatnsverndar á hluta svæðisins sem þegar er skilgreint efnistökusvæði. Tekið er tillit til þess við gerð deiliskipulags og gætt þess að starfsemi efnistökusvæðisins er í samræmi við viðeigandi lög og reglugerðir þess lútandi.

3.3 Verndarsvæði og minjar

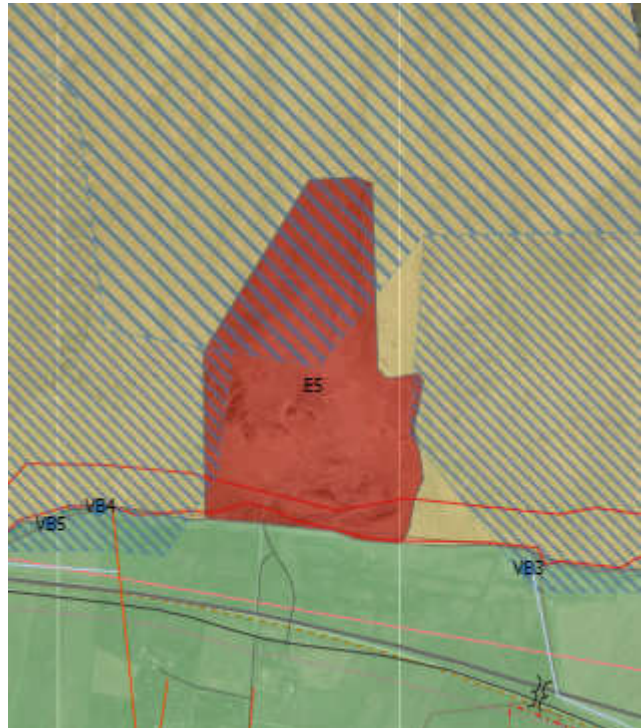
Fyrirhugað efnistökusvæði er ekki á náttúruminjasrá og ekki er á svæðinu sérstök vernd náttúruvirkja. Samkvæmt upplýsingum frá Minjastofnun Íslands eru engar skráðar fornleifar á fyrirhuguðu efnistökusvæði, skv. mati frá árinu 2006. Ekki er gert ráð fyrir að minjar séu að finna á því aukna landsvæði uppi á toppi fjallsins eða í fjallshlíðinni sem fellur undir þá starfsemi sem lýsingin nær til.

Ef fram koma áður óþekktar fornleifar á framkvæmdatíma, sbr. 24. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012, verður þegar haft samband við Minjastofnun Íslands og framkvæmd stöðvuð uns fengin er ákvörðun Minjastofnunar um hvort halda megi áfram og með hvaða skilmálum.

Efsti hluti svæðisins er á fjarsvæði vatnsverndar. Í reglugerð 533/2001 um breytingu á reglugerð nr. 96/1999 um varnir gegn mengun vatns segir um fjarsvæði:

„Fjarsvæði er á vatnasvæði vatnsbólsins en liggur utan þess lands sem telst til I. og II. flokks verndarsvæðanna. Þar sem vitað er um sprungur eða misgengi á þessu svæði, skal fyllstu varúðar gætt í meðferð efna, sem talin eru upp í II. flokki. Stærri geymslur fyrir slík efni eru bannaðar á svæðinu. Heilbrigðisnefnd getur gefið út frekari fyrirmæli varðandi umferð á þessu svæði, svo og um byggingu sumarhúsa og annarra mannvirkja.“

Efni sem talin eru upp í II. flokki eru m.a. olía, bensín og skyld efni, salt, eiturefni til útrýmingar á skordýrum eða gróðri og önnur efni sem mengað geta grunnvatn, auk efna sem sérstaklega eru tilgreind í reglugerð um neysluvatn. Gera skal sérstaka grein fyrir hættu á mengun vatnsbóla í breytingu á aðalskipulagi og deiliskipulagi og fyrirbyggjandi aðgerðir m.a. með að tryggja að aldrei sé umtalsvert magn mengandi efna geymt á svæðinu.

Mynd 1. Skjáskot úr Aðalskipulagi Ölfus 2020-2036, Fjar- og grannsvæði vatnsverndar – E5 er efnistökusvæði.

4 DEILISKIPULAG

Skilgreint er tæplega 57 ha efnistökusvæði í hlíðum Ingólfsfjalls og við rætur þess ásamt mannvirkjum sem nauðsynleg eru fyrir starfsemi námunnar, s.s móttöku, starfsmannaaðstöðu, skemmu og vinnuskúra.

4.1 Sérskilmálar

4.1.1 Byggingarreitir

Skilgreindir eru tveir byggingarreitir innan efnistökusvæðis.

B1 - Innan byggingarreits er heimilt að byggja allt að 200 m² móttöku/starfsmannaaðstöðu. Mænishæð er allt að 8 m miðað við gólfkóta. Heimilt verður að hafa gáma, í stað bygginga tímabundið eða til lengri tíma, í samráði við skipulags- og byggingarfulltrúa sveitarfélagsins. Þeir skulu þó vera innan byggingarreits.

B2 - Innan byggingarreits er heimilt er að byggja allt að 500 m² skemmu þar sem hámarks mænishæð er allt að 10 m.

Heimilt er að staðsetja vinnuskúra/salerni innan efnistökusvæðis, án skilgreiningar sérstaks byggingarreits, í samráði við byggingarfulltrúa Ölfuss og Heilbrigðiseftirlit, enda sé frágangur og eftir atvikum lagnir í samræmi við reglugerðir og hafi gilt stöðuleyfi, sé farið fram í slíkt.

4.1.2 Efnistaka

Skv. Aðalskipulagi er gert ráð fyrir að vinna allt að 15 milljón m³ til ársins 2036 og heimilt er að vinna allt að 27,5 milljón m³ til ársins 2050.

Á skilgreindu iðnaðarsvæði við fjallið er heimilt að vinna efni í mismunandi efnisflokka og selja af lager. Lang stærsti hluti efnisins (um 85-90%) verður mokað beint upp á flutningabíla sem keyra efnið á áfangastað.

Efnistaka felur í sér að jarðefni eru tekin og flutt annað. Það jarðefni sem verður unnið innan efnistökusvæðisins mun því hverfa og eftir verður geil í suðurhlíð Ingólfsfjalls. Á þetta við bæði um móbergið, sem er uppistaðan í fjallinu, sem og grágrýtið á toppi fjallsins. Jarðefni verða flutt á brott og eru bein áhrif því varanleg og óafturkræf. Einungis er verið að vinna örlítinn hluta af jarðmyndun sem hefur þegar verið raskað á sama stað. Efnistaka samræmist stefnu stjórnvalda um fáar en stórar námur.

4.1.3 Aðkoma / vinnuvegir

Aðkoma að skipulagssvæðinu er frá Suðurlandsvegi um nýja vegtengingu þar sem breyting var gerð á tilhögun inn- og útaksturs sem m.a. fólst í undirgögnum undir nýjan Suðurlandsveg. Gamli Suðurlandsvegur er nýttur að hluta meðfram Ingólfsfjalli sem aðkomuvegur að eystri hluta námunnar en gamli Suðurlandsvegur er einnig skilgreindur sem reiðleið í gildandi aðalskipulagi. Þá er vegurinn oft ekin áfram til austurs, þar sem vinsælt er að ganga á Ingólfsfjall, austan við skipulagssvæðið.

Vinnuvegir liggja innan efnistökusvæðis. Almenn umferð um þá er óheimil út af öryggissjónarmiðum en sett verða upp varúðar- og bannskilti til að minna á það og þá hrunhættu sem er á efnistökusvæðinu.

4.1.4 Ásýnd og frágangur

Framkvæmdaraðili skal ávallt huga að því að halda svæðinu snyrtilegu og tryggja eftir því sem kostur er að engin hætta stafi af búnaði og munum innan hennar né sé öðrum til ama. Verði starfseminni hætt skal fjarlægja öll mannvirki og skila svæðinu snyrtilegu og þannig að ekki sé óþarfa hrunhætta. Frágang efnistökusvæðis eftir vinnslu skal þannig háttað að því svæði sem hefur verið raskað skal gert að falla aftur að nærumhverfi sínu og að það líkist sem mest landformum í nærumhverfinu. Landmótun og viðeigandi uppgræðsla skal fara fram að vinnslu lokinni. Vinna skal samkvæmt landmótunaráætlun og bent er á vefsíðuna namur.is varðandi vinnslu og frágang svæðis.

Heimilt er að setja upp skjólveggi/hljóðmanir innan skilgreinds efnistökusvæðis og verður jarðvegsmönum komið fyrir í jaðar svæðisins til að draga úr hljóð- og rykmengun og milda ásýnd námunnar.

Leitast skal við að lýsing svæðisins verði lítt áberandi út fyrir vinnslusvæðið og lýsingu skal stillt í hóf eftir því sem aðstæður leyfa. Leitast skal við að kastarar og ljós lýsi niður á þann flöt sem lýsa skal og sterkir ljóskastarar lýsi sem mest í átt að fjallinu og hafi því sem minnst ásýndaráhrif út yfir byggðina og á umferð um Suðurlandsveg.

4.2 Almennir skilmálar

4.2.1 Hönnun mannvirkja og uppdrættir

Byggingarreitir eru sýndir á deiliskipulagsuppdrætti og skulu allir meginhlutar húss standa innan byggingarreits.

Á aðaluppdráttum skal sýna skipulag framkvæmdasvæðis í aðalatriðum, hæðartölur á landi við hús og á mörkum framkvæmdasvæðis, bílastæði, girðingar og annað það sem skiptir máli fyrir útlit og fyrirkomulag mannvirkja á svæðinu, sbr. byggingareglugerð nr. 112/2012.

4.2.2 Veitur

Svæðið er tengt dreifikerfi RARIK. Neysluvatn verður fengið úr vatnsveitu sveitarfélagsins eða öðru viðurkenndu vatnsbóli.

Hreinsivirki er innan byggingarreits og skal tryggja gott aðgengi að því til tæmingar. Leiðbeinandi staðsetning er sýnd á uppdrætti.

4.2.3 Sorp og úrgangur

Sorphirða fer eftir reglum sveitarfélagsins hverju sinni. Annan úrgang skal meðhöndla í samræmi við starfsleyfi.

4.2.4 Skilti og lýsing

Merkingar bygginga og skilti skulu vera í samræmi við gildandi reglugerðir og skal gera grein fyrir hvar og hvernig þeim er háttað á viðkomandi byggingu eða byggingarreit. Gert er ráð fyrir að sett verði upp leiðbeinandi skilti vegna öryggismála.

Í byggingarreglugerð nr. 112/2012 eru m.a. sett fram markmið fyrir birtu og lýsingu sem skal höfð að leiðarljósi.

4.2.5 Mengunarvarnir

Við hönnun húsa og mannvirkja skal gera ráð fyrir mengunarvörnum, þar sem það á við, sbr. lög og reglugerðir þar að lútandi, m.a. hvað varðar olíu-, sand- og fituskilju og einnig loftræsingu. Heimilt er að gera skjólgarða/jarðvegsmanir til að draga úr hljóð- og rykmengun frá svæðinu. Gert er ráð fyrir að plantað verði við jaðar vinnslusvæða við rætur Ingólfsfjalls til að draga úr rykmengun og mun það einnig hafa áhrif á ásýnd svæðisins.

Innan grann- og fjarsvæðis vatnsverndar er óheimilt að geyma til lengri tíma efnis, s.s. olíur, sem kann að valda grunnvatnsmengun sbr. reglugerð nr. 796/1999 m.s.br.

Verði um mengandi starfsemi að ræða skal hafa samráð við heilbrigðiseftirlit Suðurlands um aðgerðir til mengunarvarna og gert verður ráð fyrir því í starfsleyfi, ef geyma þarf mengandi eða hættuleg efni.

5 UMHVERFISMATSSKÝRSLA

Framkvæmdin fellur undir framkvæmd af flokki A í lið 2.01 í 1. Viðauka laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr.111/2021 (samanborið við framkvæmd af flokki A í lið 2.01 í eldri lögum um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000).

Við gerð deiliskipulags skal, skv. gr. 5.4 í skipulagsreglugerð nr. 90/2013, meta líkleg áhrif af fyrirhuguðum framkvæmdum og starfsemi á aðliggjandi svæði og einstaka þætti skipulagsins sjálfs. Þetta eru þættir eins og vistkerfi, auðlindir, landslag, ásynd, útsýni, hljóðvist, loftgæði, hagkvæmni, veðurfar, varðveislugildi og svipmót byggðar og einstakra bygginga o.fl. umhverfisþætti eftir því sem efni skipulagsins gefur tilefni til. Matið felst í verklagi sem beitt er til að stuðla að umhverfisvernd og sjálfbærri þróun við gerð skipulags og draga úr neikvæðum áhrifum framkvæmda, skv. lögum um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021. Umhverfismatið felur í sér mat á líklegum áhrifum þeirrar stefnu sem sett er fram.

5.1 Umhverfismat framkvæmdar

Verkfræðistofan Efla vann umhverfismat vegna stækkunar námunnar, í samræmi við lög um umhverfismat framkvæmda var lögð fram matsskýrsla, *Þórustaðanáma – efnisstaka úr landi Kjarrs – 2 áfangi*, dagsett 19. ágúst 2020. Álit Skipulagsstofnunar vegna hennar er dagsett þann 22. des. 2020. Matið var unnið í samræmi við eldri lög um umhverfismat en ný lög tóku gildi 2021.

Ekki er lagt mat á samanburð mismunandi valkosta heldur gerð grein fyrir líklegum umhverfisáhrifum deiliskipulags. Verið er að uppfæra deiliskipulag til samræmis við nýlega breytingu á aðalskipulagi sem tekur til aukins umfangs efnistöku í Þórustaðanámu.

Í matsskýrslunni var megináhersla lögð á jarðmyndanir, landslag og ásynd, útivist, vatnsvernd og loftgæði. Helsta niðurstaða matsins er að heildaráhrif framkvæmdarinnar sé óveruleg þar sem um litla breytingu frá núverandi ástandi er að ræða. Í því felst að áhrif framkvæmdarinnar eru minniháttar frá því sem nú er, með tilliti til umfangs svæðisins og viðkvæmni þess fyrir breytingum, ásamt þeim litla fjölda fólks sem verður fyrir beinum áhrifum. Náman er sýnileg frá stóru svæði en umfang þeirra áhrifa mun aukast óverulega við áframhaldandi nýtingu. Bein áhrif eru staðbundin en sjónræn áhrif ná til mun stærra svæðis. Áhrifin eru að hluta til tímabundin á rekstrartíma, t.d. ryk frá umferð, en að hluta til varanleg og óafturkræf, þ.e. áhrif á landslag og ásynd. Framkvæmdin samræmist ákvæðum laga og reglugerða sem og almennri stefnumörkun stjórnvalda.

Í áliti skipulagsstofnunar um mat á umhverfisáhrifum Þórustaðanámu og áframhaldandi efnistöku úr Ingólfsfjalli í landi Kjarrs, dags 22.12.2020, segir:

„Ljóst er að engar mótvægisáðgerðir munu geta bætt fyrir þær ásýndabreytingar á fjallhlíð Ingólfsfjalls sem þegar hafa orðið vegna efnistökkunnar og munu aukast verulega við áframhaldandi vinnslu. Skipulagsstofnun telur engu að síður að ef verður af fyrirhugaðri aukningu á efnistöku sé brýnt að unnið verði samkvæmt landmótunaráætlun sem kann að draga að einhverju marki úr þessum ásýndarbreytingum. Í því sambandi er mikilvægt að unnið verði í samráði við fagstofnanir að aðlag eins og kostur er efnistökusvæðið jafnóðum að aðliggjandi landformum og að vinnslusvæði við fjallsrætur, eldri haugsetningarstaðir, manir og haugar séu afmáðir. Þessar áðgerðir munu þó ekki duga til að vega upp á móti vægi þeirra neikvæðu áhrifa á yfirbragð og ásýnd fjallsins sem efnisstakan hefur haft og mun hafa í auknum mæli og telur Skipulagsstofnun að fyrirhuguð efnisvinnsla muni hafa verulega neikvæð, varanleg og óafturkræf áhrif á landslag og ásýnd Ingólfsfjalls“

Við vinnslu deiliskipulags var stuðst við álit Skipulagsstofnunar á umhverfismat framkvæmdarinnar.

5.2 Umhverfismat deiliskipulags

5.2.1 Vægi umhverfisáhrifa

Í leiðbeiningum Skipulagsstofnunar um umhverfismat áætlana segir; „Vægi umhverfisáhrifa fer almennt eftir eðli, gerð, umfangi, tíðni og tímalengd breytinganna sem eru fyrirséðar á umhverfinu.“ Við mat á vægi áhrifa er litið til þess hvort áhrifin séu marktæk á svæðis-, lands-, eða heimsvísu og nái til fjölda fólks og þess hvort áhrifin séu óafturkræf og til langs tíma. Áhrifin geta verið jákvæð, neikvæð, óveruleg eða óviss.

5.2.2 Umhverfispættir, matsspurningar og viðmið

Umhverfispáttur er tiltekinn þáttur, s.s. gróðurfar, landslag eða félagslegir þættir, sem taldir eru geta orðið fyrir áhrifum af framkvæmdum og aðgerðum sem leiðir af þeirri stefnu sem skoðuð er hverju sinni. Áhrif af stefnu deiliskipulagsins á einstaka þætti umhverfis eru metin og gefin einkunn, m.a. eftir því hvort þau eru talin jákvæð eða neikvæð. Við matið er horft til neðangreindra umhverfispátta og leitast við að svara matsspurningum m.t.t. þeirra viðmiða sem talin eru upp í töflunni:

TAFLA 1. Umhverfispættir, matsspurningar og viðmið.

UMHVERFISÞÁTTUR	MATSSPURNING	VIÐMIÐ
Verndarsvæði	Hefur stefnan áhrif á jarðmyndanir sem njóta verndar eða þykja sérstæðar? Hefur stefnan áhrif á vatnsverndarsvæði	Stefnumörkun stjórnvalda um verndun móbergs.
Gróður og dýralíf	Hefur stefnan áhrif á gróður/votlendi? Hefur stefnan áhrif á fuglalíf?	Vistgerðarkortlagning Náttúrufræðistofnunar. Stefna í aðalskipulagi
Ásýnd og landslag	Hefur stefnan áhrif á ásýnd svæðis? Hefur stefnan áhrif á náttúrulegt landslag?	Landsskipulagsstefna 2015-2026.
Samfélag	Hefur stefnan áhrif á atvinnulíf? Hefur stefnan áhrif á tekjustofn sveitarfélagsins?	Stefna í aðalskipulagi. Landsskipulagsstefna 2015-2026.

UMHVERFISÞÁTTUR	MATSSPURNING	VIÐMIÐ
Heilsa og öryggi	Hefur stefnan áhrif á hljóðvist og/eða loftgæði? Er hætt á mengun af völdum stefnunnar?	Stefna í aðalskipulagi.

5.3 Mat á umhverfisáhrifum deiliskipulags

Grunnástand – 0 kostur: Ekkert deiliskipulag er í gildi. Efnistökusvæðið er um 38,5 ha. Heimild er fyrir heildarefnistöku upp á 2 milljónir m³.

Nýtt deiliskipulag: Efnistökusvæðið stækkar í 42, ha. Heimilt er fyrir heildarefnistöku upp á 27,5 milljónir m³ til ársins 2050. Skýr rammi er settur utan um starfsemi námunnar, gert er ráð fyrir bættri aðstöðu fyrir starfsfólk og til afgreiðslu efnis. Settir eru skilmálar um efnisvinnsluna og helstu áhrif hennar út fyrir svæðið. Skilmálar settir um mótvægisaðgerðir og vandaðan frágang þegar efnistöku lýkur.

Áhrif á verndarsvæði eru metin óveruleg/neikvæð. Núverandi efnistöku- og vinnslusvæði er að nokkru utan vatnsverndarsvæða en grannsvæði vatnsverndar er að finna austan og vestan við námuna. Fyrirhuguð stækkun kemur til með að teygja sig lengra inn á fjarsvæði vatnsverndar. Til að tryggja að mengun berist ekki í grunnvatn verður möguleg mengunarhætta lágmarkuð með ákvæðum í starfsleyfi námunnar í samræmi við kröfur heilbrigðisfyrivalda. Rask á jarðmyndunum er að hluta til þegar komið fram, aukin efnistaka mun óhjákvæmilega valda umfangsmeiri áhrifum, slíkt væri alltaf raunin þegar auka þarf afköst efnisnáma landsins til að anna eftirspurn í samræmi við byggðapróun landshluta.

Áhrif á gróður og dýralíf eru metin óveruleg. Áhrif á gróður eru að mestu þegar komin fram. Svæðið er lítt gróið, það svæði sem minnst er raskað er skilgreint sem melur og sandlendi skv. vistgerðarkorti Náttúrufræðistofnunar Íslands og því ekki talin hætta á að framkvæmdin hafi veruleg áhrif á gróður. Áhrif á fuglalíf er að mestu þegar komin fram. Viðbótarrask er á afmörkuðu svæði sem ekki telst mikilvægt búsvæði fugla. Þegar framkvæmdum lýkur verður svæðið aðlagð að núverandi landi og gengið frá yfirborði í samræmi við umhverfi í kring.

Áhrif á ásynd og landslag eru metin neikvæð. Fyrirhuguð efnisvinnsla mun hafa neikvæð og óafturkræf áhrif á landslag og ásynd Ingólfssfjalls. Nú þegar gætir sjónrænna áhrifa námunnar, áframhaldandi og aukið umfang efnistökkunnar mun óhjákvæmilega hafa í för með sér enn víðtækari röskun á landslagi. Hluti svæðis sem fyrirhuguð efnistaka mun eiga sér stað á, er óraskað. Takmarkað er hægt að draga úr ásyndarbreytingum með mótvægisaðgerðum en til að halda þeim í lágmarki verður unnið samkvæmt landmótunaráætlun við frágang svæðis þegar efnistöku lýkur og verður svæðið mótað og aðlagð að aðliggjandi landi og vinnslusvæðinu við rætur fjallsins verða lokað. Unnið verður í samráði við Umhverfisstofnun og Sveitarfélagið Ölfus og verður eftirlit haft með frágangi svæðisins á vinnslutímanum.

Áhrif á samfélag eru metin jákvæð. Nú þegar er almenn eftirspurn á jarðefnum námunnar vegna mikilla framkvæmda, m.a. uppbyggingar húsnæðis á svæðinu, gerð nýrra vega og samgöngumannvirkja. Ætla má að efni námunnar muni nýtast til uppbyggingar næstu 30 árin. Áhrif á útivist eru óveruleg enda ekki skilgreind útivistarsvæði við námuna. Framkvæmdin mun breyta yfirbragði svæðisins, rask hefur þó þegar átt sér stað og einkum er um að ræða neikvæð sjónræn áhrif af völdum rasks, auk ryks og hljóðmengunar í næsta nágrenni.

Áhrif á heilsu og öryggi eru metin óveruleg. Rykmengun við efnistöku verður haldið á lágmarki með ákvæðum í starfsleyfi. Leitast verður við að draga úr vinnslu þegar þurrt er í veðri og vindur stendur að byggð og hámarkshraði settur til að lágmarka ryk sem þyrlast upp af veginum. Í deiliskipulagi er gert ráð fyrir gróðursetningu á plöntum og runnum m.a. til að grípa ryk.

Niðurstaða umhverfismats:

Sveitarfélagið metur heildaráhrif deiliskipulagstillögurnar sem óveruleg.

Horft er til þess að áhrif stefnu deiliskipulagsins er minniháttar frá því ástandi sem nú er, með tilliti til umfangs svæðisins og viðkvæmni fyrir breytingum, ásamt takmörkuðum fjölda fólks sem verður fyrir beinum áhrifum. Þar að auki vegur samfélagslegt gildi námunnar fyrir byggðaðpróun á Suðurlandi umtalsvert.

Helstu áhrif námunnar eru sjónræn. Ingólfsfjall er sýnilegt víða af Suðurlandinu en umfang sjónrænna áhrifa námunnar mun óhjákvæmilega aukast við áframhaldandi nýtingu og kemur til með að vera varanleg og óafturkræf. Að loknum framkvæmdatíma verður unnið að frágangi svæðisins í samræmi við landmótunaráætlun og gengið úr skugga um að svæðið falli eins vel inn í nærliggjandi umhverfi og kostur er. Bein áhrif efnistökkunnar eru staðbundin og að hluta til bundin við rekstrartíma, t.d. ryk frá umferð og hætta á mengun grunnvatns.

Mikilvægi starfseminnar fyrir nærliggjandi svæði og framboð efnis til framkvæmda og uppbyggingar hefur aukist og hefur samfélagslegt gildi námunnar því orðið umtalsvert. Fordæmalaus uppbygging og íbúafjölgun hefur staðið yfir á Suðurlandi á undanförunum árum og fátt bendir til þess að dragi úr þeirri þróun. Flutningsleið efnisins frá efnistökusvæðinu er því stutt þar sem það mun að mestu vera nýtt til áframhaldandi uppbyggingar á húsnaði, vegum og öðrum innviðum.

Framkvæmdin samræmist ákvæðum laga og reglugerða, sem og almennri stefnumörkun stjórnvalda um að halda efnistökusvæðum landsins í lágmarki. Með áframhaldandi efnistöku í Þórstaðanámu er verið að nýta þegar raskað svæði, og þar með koma í veg fyrir að óraskað svæði verið tekið undir nýtt efnistökusvæði til að anna eftirspurn.

6 MÁLSMEÐFERÐ

6.1 Samráð og kynning

Skipulagslýsing var auglýst frá 31. mars til 28. apríl 2021. Ábendingar og umsagnir bárust frá Vegagerðinni (28. apr. 2021). Heilbrigðiseftirliti Suðurlands (25. jan. 2021), Minjastofnun 27. apr. 2021, Umhverfisstofnun, (7. apr. 2021) og Skipulagsstofnun (16. Apr. 2021).

6.2 Umsagnaraðilar deiliskipulagstillögu

- Minjastofnun Íslands
- Umhverfisstofnun
- Vegagerðin
- Heilbrigðiseftirlit Suðurlands
- Veðurstofa Íslands
- Sveitarfélagið Árborg
- Hveragerðisbær

Eftir atvikum verður leitað umsagna annarra aðila s.s. nefnda innan sveitarfélagsins.

6.3 Skipulagsferli

Deiliskipulagstillagan er unnin og auglýst í samræmi við 40 og 41. gr. skipulagslaga nr. 123/2010.

Gert er ráð fyrir að deiliskipulagstillagan verði auglýst veturinn 2022-2023.

Gert er ráð fyrir að nýtt deiliskipulag taki í gildi vorið 2023.

